

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

української літератури за допомогою електронного програмного засобу «Готуйся серйозно».

Отже, сучасна мережа обласних закладів ППО забезпечує реалізацію всіх необхідних психологічних передумов, спирається на значний науково-педагогічний потенціал і містить значні організаційні, змістові можливості для того, щоб систематично і цілеспрямовано сприяти розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови.

Література:

1. Голобородько Є. П. Соціально-культурні чинники сучасності і статус учителя / Голобородько Є. П. // Педагогічні науки : зб. наук. праць. Вип. 26. – Херсон : Айлант, 2002. – С.28–30.
2. Голобородько Є. П., Марецька Л. П. Роль післядипломної освіти в розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови і літератури / Є. П. Голобородько, Л. П. Марецька // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». – 2012. – Випуск 16. – С.77 –81.
3. Марецька Л. П. Педагогічний програмний засіб «Електронний практикум «Готуйся серйозно». Українська література [Електронний ресурс] / Л. П. Марецька. – Київ : ПП Морохов Г. О., 2013. – 1 електрон., опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги : Pentium 1000 Mhz; 128 Мб RAM; Audio device; MS Windows ME/2000/XP. – Назва з контейнера.
4. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. І. Пентилюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.

Сагач Г. М.*

ОБРАЗ УЧИТЕЛЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЧАСУ

*«Знання величаються,
а любов будує.»
(Святий апостол Павел)
«Я поведу вас у Вічність...»
(Олександр Сизоненко)
«...скуштувати Вічність...»
(Софія Весна)*

Із найдавніших часів учитель шанувався, як Бог, як духовний батько, наставник у пошуку істини, добра й краси, взірць розсудливості в особистому й громадському житті. Великий Олександр Македонський сказав крилаті слова любові й захоплення про батька Філіпа й свого учителя Аристотеля: «Філіп навчив мене жити, а Аристотель навчив мене жити достойно».

Учитель-інтелектуал, учитель-вихователь, учитель-адвокат дитини, молоді в усі часи в усіх народів високо шанувався, бо плекав живу думку й душу майбутніх «робітників життя» й істинних патріотів держави. Тому вчитель у громадській свідомості сприймався як «охоронець істини», «гарант безперерв-

* © Сагач Г. М.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

ності життя», «посередник між Богом і людьми», «Бог», який «всіх навчає всього» (Я. А. Коменський), який має золоті ключі від таємниць земного буття, бо готує зустріч учня з Богом (школи Піфагора, Сократа, Песталоцці, Коменського та ін.).

Творчий учитель – це діамант, який осяває душу всіма гранями свого педагогічного дару, який плекає дитину на за-садах добра, формуючи інтелектуальну еліту суспільства. У цьому – його великий патріотичний обов'язок перед держа-вою, висока громадянська відповідальність перед суспільством як «гуманіста-демократа» (С. Шацький).

Учитель в античні часи стояв поруч із філософом-любо-мудром, оратором-златоустом, божественним поетом, пророком-віщуном, царем, був провісником правди, служив істині, добру, красі, умів сам і вчив учнів тлумачити «мертвий» текст, блиску-чо володів ораторським, евристичним мистецтвом як «акушер істини», міг захистити істину, майстерно враховуючи запереч-чення опонента, чітко пояснити свою точку зору, володів со-кратівським методом запитань і відповідей, діалоговою культу-рою, бо в усіх народів виконував визначну соціальну роль – роль стабілізуючого фактора, гаранта державотворення у вимі-рах Культури.

Відомо, що людина народжується двічі – фізично і духовно, і біла духовної колоски дитини часто стоїть духовний наставник – Учитель від Бога. Як духовний наставник (другий батько), учитель прищеплює душі дитини високі моральні цінності та якості, зокрема, благородні почуття віри, надії, любові, глибокої поваги до рідної землі, свого генетичного кореня, роду, народу, держави. Тому в очах дитини учитель в усі часи – це не уявний образ, а істинна суть шанованого, улюбленого «другого бать-ка», «другої матері», як творця традицій, як писав у своїх «Діалогах» великий Платон.

Часом духовні наставники досягали визнання як святі люди рідної землі, ставали безсмертними в пам'яті людській і крізь призму Часу. Серед них преподобний отець Сергій Радонезький, удостоєний високої честі вічної слави й любові, зокрема в «Слові похвальному» на його смерть, яке створив його тала-новитий учень священик Єпіфаній. Великий духом учитель тут названий святим, який «доброчесностями усілякими прикраше-ний», «тихий, який лагідну натуру мав, смиренний і добро-чесний, привітний і добросердий, утішальний, гостинний і миролюбивий; він був отцям отець і вчителям учитель», «він прожив на землі ангельським життям і прославився в землі Руській, як зірка пресвітла; велика його добродієність багатьом людям на користь була, для багатьох спасіння, для багатьох успіх душевний, для багатьох підтримка, для багатьох опора...», «однаково він любив усіх і всім добре чинив... Він усіх разом рівно любив та рівно шанував, не обираючи, не осуджуючи, не зважаючи на особу людини, ні над ким не підносячись угору, не осуджуючи, не зважаючи на особу людини, ні над ким не

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

підносячись угору, не осуджуючи, не обмовляючи, ні з гнівом, ні з лютістю, ні з жорстокістю, ні з шалом; і зла він не тримав проти когось, але слово його в благодаті сіллю було розчинено з приємністю і любов'ю». Учень називає улюбленого духовного наставника Сергія Радонезького «світилом світлим, яке возсіяло серед мороку й пітьми», порівнює його з «квіткою прекрасною серед колючок і реп'яхів».

Античні мислителі вважали, що вчитель-оратор, повинен володіти дотепністю діалектика, думками філософа, словами мало не поета, пам'яттю законодавця, голосом трагіка, грою такою, як у кращих лицедіїв.

Образ учителя-оратора – одна з провідних категорій класичної риторики Давньої Греції та Древнього Риму, яка розумілася як створення ДОБРОДІЙНОГО образу, який почуттями, волею, розумом викликав ДОВІР'Я аудиторії.

Зазначимо, що славетні духовні наставники, представники християнської культури, зокрема Іоанн Златоуст, користувалися винятковою любов'ю своїх духовних чад, винятковим довір'ям до одухотвореного, богонатхненного слова, а однією із пріоритетних причин такої пошани й любові було геніальне мислення, володіння усним та писемним СЛОВОМ. Історія не донесла до наших днів істинного прізвища святого Іоанна, закодувавши в його прізвиськові «золоті вуста» силу, красу, велич любомудрія і красномовства.

Відомий український просвітитель Феофан Прокопович читав курси риторики й поетики в Києво-Могилянській академії на початку XVII ст., його ораторська й педагогічна діяльність здобула таку славу, що скоро московський царизм «вилучив» український ораторський брильянт із національної корони освіти, щоб використати його у власних інтересах.

Образ учителя-наставника є категорією історичною, змінною. У певних суспільно-політичних умовах негативні тенденції можуть призвести до спотворення образу вчителя, речника народу, духовного пастиря. Але орієнтиром для всіх часів і народів залишаються вершинні загальнолюдські цінності, погляди на громадянина, учителя-оратора, патріота Вітчизни й захисника інтересів народу: «Оратор повинен стояти, як озброєний воїн у строю, вирішувати справи великої важливості і завжди прагнути до перемоги», – писав Квінтіліан.

Професійна культура сучасного вчителя може розглядатися крізь призму Часу не лише універсалізму філософії, етики, педагогіки, риторики, але й володіння ним синкретичними людинознавчими технологіями, які базуються на теорії управління, етнопсихології, релігієзнавства, теорії та методики професійної освіти, усіма сучасними нооресурсами тощо.

Педагогічна риторика, яка зросла на педагогіці, риторичі, етиці, у наш час стає інтегратором, синтезатором у процесі фахової підготовки вчителя школи XXI ст. – учителя – одухотвореного інтелігента, учителя-інтелектуала, педагога-злато-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

уста, учителя-майстра, який володіє секретами переконуючої комунікації засобами живого слова, який має позитивний образ, сутнісну якість не «прохача зарплати», а борця за щастя дитини й творця духовності суспільства, який зберіг власну душу чистою, любляче серце невтомним, вуста правдивими, розум, осяяний благодаттю істини, золоте слово добра й правди, окрилений через власну життєтворчість, індивідуальність мікрокосмосу в макрокосмосі «планети людей».

Духовність учителя, його моральну довершеність ми розуміємо не через його релігійну приналежність до певної конфесії, як Я. А. Коменський у праці «Закони добре організованої школи», а як релігійну свідомість, духовну культуру, як вважає Б. С. Братусь, це його висока моральна краса, яка націлює аксіологію особистості від гуманістичних цінностей до вищих – духовних (есхатологічних) цінностей, коли людина, зокрема дитина, починає усвідомлювати себе та інших не як кінцевих смертних істот, а як істот особливого роду, співвідносних на стосунки з Богом через пошуки особистої форми зв'язку з Небесами. Зокрема, у християнській традиції суб'єкт розглядається як образ Бога, а інша людина набуває в його очах не лише гуманістичної загальнолюдської цінності, але й особливої, сакральної, божественної. Така духовна людина розуміє щастя й добробут не лише через задоволення власних егоїстичних чи групових (групоцентричних) інтересів, але поширює їх на все людство, відчуваючи зв'язок з Богом, вважаючи за щастя служити Йому, з'єднатися з Ним, увічнюючи Час.

Такі високі духовно-моральні та інтелектуальні якості формували наставники у своїх вихованців, отже, природно, що, у свою чергу, вони володіли цими чеснотами самі, являючи взірць людини мудрої, творчої, високоосвіченої, морально довшеної, яку прагнули наслідувати їхні кращі й найздібніші учні, спудеї, студенти, братчики – вихованці братських шкіл України.

Панування кріпацтва, самодержавства завдало непоправної шкоди українському інтелекту, почуттєвому світу з його кордоцентризмом, принизило дух нації, особливо в XIX ст., коли кріпацька дійсність породила рабську психологію «землячків», за Тарасом Шевченком, «правнуків поганих», які «гірше ляха» неньку-Україну розпинають, які стали «малими німими рабами», бо в умовах насильства не могли народитися шедеври творчості: вона відроджується лише в добу демократичного устрою, коли свобода думки й слова стають творчою коліскою для священнослужителів, педагогів, учених, митців, лікарів – совісті нації.

Талановитий український народ, усупереч жажливим умовам невільного існування, подарував світу духовних учителів нації, які своїм служінням не давали смерти надії на духовно-моральний та інтелектуальний Ренесанс в рамках Незалежної, суверенної України. Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Софія Русова,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Памфіл Юркевич та інші гуманісти-просвітелі українського народу розвивали велику справу Тараса Шевченка – «апостола правди і свободи». Вони та їхні послідовники, учні та сподвижники запалювали «досвітні огні», творили високий образ народного вчителя, який не заради кар'єри, а в ім'я народу України жертвує своїм добробутом, сіє розумне, добре, вічне. Пантелеймон Куліш та Іван Огієнко, Франциск Скорина і Симеон Полоцький та інші Велети Духу і Слова подарували слов'янським народам велику книжну культуру, переклад «Біблії» рідними мовами, бо виховання духовно-моральних та інтелектуальних цінностей неможливе без Святого Письма, Богонатхненної Книги, без християнського просвітництва.

Нинішні драматичні та трагічні часи духовно-моральних і соціально-економічних та інших викликів третього тисячоліття боляче вдарили по науці, освіті, культурі, мистецтву – усій гуманітарній сфері України, де впав престиж педагогічної професії, знизився статус учителя, який перебуває в пригніченому стані духу, соціальному приниженні.

Надходить той переломний момент, коли Вчитель від Бога має стати найціннішою особою демократичної держави як її духотворець, інтелектуальний скарб, незамінний творець державності через утвердження словом і ділами правди й любові, людської гідності у храмах дитячих душ, у храмах людських сердець.

Тернистий шлях до надбання авторитету праведності ноосферного вчителя є нелегким, особливо в часи соціально-економічних та інших негараздів посттоталітарного суспільства. Він пролягає через творчість, Богоспівтворчість людини-професіонала, яка обрала благородний шлях життєтворчості особистості, самовдосконалення, духовно-інтелектуального самовираження на благо рідного народу.

Кінцева мета цього шляху – плекання соціально зрілої, духовно багаті дитини, яка є мірою всіх речей для демократичної України. Великий педагог, майстер слова В. О. Сухомлинський закликав виховувати гармонію розуму і серця, де серцю належить найніжніша, найтонша мелодія.

Але соромно країні, де вчитель перебуває в бідності, злиденності, у пригніченому стані духу, приниженні й образі. Якщо народ забуде свого Вчителя, він забуде своє майбутнє. Місія Вчителя від Бога – долати хаос світлом власного серця, творити гармонію через утвердження істини, добра, краси, а також віри, надії, любові.

Нині зростає роль творчої інтелігенції, українського вчительства – еліти, цвіту демократичної України – щодо виконання своєї педагогічної місії: облагородження інтелекту, вищнення духу дезорієнтованого, розчарованого, розгубленого народу шляхом розвитку науки, освіти, культури, мистецтва власними творчими зусиллями педагогів України, духовних лідерів. В. О. Сухомлинський у своїй Педагогіці Серця закладав

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

фундамент Школи Радості як «святого місця гуманності», людяності, «храму високої культури людських почуттів» на противагу школи як «місця несправедливості» і «духовної самотності». Він писав: «Улюбленим і авторитетним учитель стає не тільки тому, що досконало знає свій предмет, а й тому, що, глибоко люблячи його, поєднує в своєму серці цю любов з любов'ю до людини-дитини». Мудрі, справедливі слова!

Із давніх часів і до сьогодні Вчитель від Бога своїм покликанням наближає Небо до Землі, проповідуючи три види Добра: *обов'язок*, або добро совісті; *радість*, або Добро серця; порядок, гармонію або Добро розуму. В античності це були концепти: етос, пафос, логос. У християнстві: віра, надія, любов, софійність. Коли виконується обов'язок, тоді народжуються радість і щастя – елементи всесвітнього порядку. Щасливий Учитель виховує щасливого Учня, виконуючи волю Божу, – дар Добротворення, Милосердя, Любові.

Сучасний Учитель від Бога – це Добротворець, а Учитель-Учений – це мудра і щаслива людина, яка прагне увічнити Час, мріє про Україну Вічну – Країну Щасливих Дітей, які здатні пізнати Істину розумом і серцем, «перерости» своїх Учителів, розвиваючи їхню справу на радість «мертвих, і живих, і ненарожденних земляків моїх в Україні і не в Україні сущих» (Тарас Шевченко).

Поет Віктор Безбородов у вірші «Учителю» висловив свою любов і повагу Вчителю від Бога в драматичний Час випробувань:

УЧИТЕЛЮ

*Еще возвращается Земля,
Еще не все мы одичали,
Поскольку Вы, Учителя,
За нас сражаетесь отчаянно.*

*И не к секундам, а к векам,
Стремите Вы нашего брата:
Не липнет к золотым рукам
Незаработанное золото!*

*Хоть дел и планов – океан,
Хоть дети в Вас души не чают,
Пустой учительский карман
К вершинам путь не отягчает.*

*Устало сон он гонит прочь –
Несовместимы – он – и праздность!
И день Учителя, и ночь, –
Один тягчайший, сладкий праздник.*

*Ах, Ваша жизнь – огонь и дым!
И каждый день – что в сердце выстрел.
Кто не бесцветен, тот седым
Становится обидно быстро...*

*Что может мудрый доказать
Тому, кому «давно все ясно»?
...Но где-то мысль сверкнет в глазах,
И он вздохнет: «Нет, не напрасно!..»*

*Я счастлив был, хотя бы миг!
Не верь, кто жизнь зовет постылой!
...Не предавай, мой Ученик!
И стань Учителем, мой милый!..»*

(Ю.Безбородов)

Слюсаренко Н. В.*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТРЕБИ У СПІЛКУВАННІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

У статті висвітлено проблеми та особливості задоволення потреби у спілкуванні фахівців морської галузі та обґрунтовано необхідність набуття ними соціокультурної компетентності під час навчання у професійних навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Кожна людина має певні потреби і прагне їх задовольнити, однак не завжди це стає можливим. Причиною такого, поміж іншим, може стати елементарна віддаленість від місця, де ту чи іншу потребу можна зреалізувати тією чи іншою мірою.

Так, наприклад, якщо людина знаходиться на іншій планеті або в іншому середовищі, де бракує кисню, вона не може вільно дихати; якщо немає води або вона забруднена шкідливими речовинами, не можна втамувати спрагу з користю для здоров'я; якщо бракує їжі або продуктів для її виготовлення, людина залишається голодною; якщо певні обставини унеможливають сон людини або статеві контакти, то і ці фізіологічні потреби не можна задовольнити.

Потреба являє собою «стан внутрішньої напруги людини, який виникає через відсутність чогось необхідного для існування й розвитку» [4, с. 30].

Класифікацію потреб подає американський психолог А. Маслоу. Він виділяє таку їх ієрархію: фізіологічні; потреби у безпеці, у захисті від насильства та погроз; потреби у спілкуванні, прихильності та коханні; потреби в оцінці та повазі; потреби у самовдосконаленні; потреби в знаннях та розумінні; естетичні потреби; духовні потреби [2]. Звісно у різних людей ієрархія потреб може дещо відрізнятись, однак їх переліки дуже подібні.

Розглянемо більш детально потребу у спілкуванні у професійній діяльності фахівців морської галузі.

Насамперед зазначимо, що в *енциклопедичному словнику «Освіта дорослих»* спілкування визначається як «складний, поліфункціональний процес взаємодії між двома чи кількома

* © Слюсаренко Н. В.